

Dahi sənətkarımız Üzeyir Hacıbəyli

Azərbaycan mədəniyyəti tarixində əvəzolunmaz, silinməz iz qoyub getmiş ən böyük simalardan biri, demək olar ki, ən əhəmiyyətli Üzeyir bəy Hacıbəylidir. Dahi bəstəkar, ictimai xadim, publisist, dramaturq, maarifçi olan Üzeyir bəyin yaradıcılığı mədəniyyətimizin bir çox şaxələrini əhatə etmiş, bir çox istiqamətlərində yaradıcı rolunu oynamışdır. O, bəstəkarlıqla yanaşı müxtəlif redaksiyalarda tərcüməçi, felyetonçu, redaktor kimi fəaliyyət göstərərək o dövrün məşhur şəxsiyyətləri ilə - Həsən bəy Zərdabi, Cəlil Məmmədquluzadə və başqa ziyalılarla bir cərgədə çalışmış, musiqi sahəsində isə "yaradıcı" əhəmiyyətli tale yükünü ciyində daşımaqla yanaşı, publisistika sahəsində də misilsiz fəaliyyət göstərmişdir. Bildiyimiz kimi, keçən əsrin əvvəllərində Azərbaycan ədəbiyyatında siyasi fikirlər, ədəbi üslubların bir-birini əvəzləməsi, demokratik dünyagörüşünün daha da inkişaf edərək formalaşması möhkəmlənməsinə sirayət edən amillərlə zənginləşmə dövrünə təsadüf etmişdir. Mənəvi tərbiyə, ictimai mübarizəyə qoşulmuş gənc istedadlar xalqın mənafeyi uğrunda çarpışmaqla öz fəaliyyətlərini genişləndirərək

mədəniyyətimizin müxtəlif sahələrində çalışmışlar. Üzeyir bəyin elmi, musiqi, dramaturji, jurnalistik fəaliyyəti də bu əhəmiyyətli zamana təsadüf etmişdir. Nəcəf bəy Vəzirov, Ə.Haqqverdiyev, N.Nərimanov, C.Məmmədquluzadə kimi klassik dramaturqlarla çiyin-çiyinə dahi bəstəkar bu sahədə də geri qalmayaraq, əksinə klassik dramaturqlarla yanaşı xalqın qəlbinə daha çox yol taparaq dillər əzbəri olan həm musiqi, həm dramaturji, həm də jurnalistik fəaliyyəti ilə tarixdə özünə əbədi yer qazanmışdır. Şərqdə və Azərbaycanda ilk operanın təməlini qoyan dahi Üzeyir bəy digər tərəfdən ölməz musiqili komediyalardan olan "Arşın mal alan" operettası, "O olmasın, bu olsun" kimi dillər əzbəri olan əsərləri ilə Azərbaycan dramaturgiyası tarixində də silinməz iz buraxmışdır. Üzeyir Hacıbəyli Azərbaycan musiqi elmi sahəsində də Səfiəddin Urməvi, Əbdülqadir Marağai, Mir Mövsüm Nəvvab kimi böyük alimlərin işlərini araşdıraraq onların yolunu davam etmiş, görkəmli musiqişünas olaraq Azərbaycan tarixində bu sahədə də ölməz sənət nümunələri yaratmışdır. "Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları" monoqrafiyası Üzeyir bəyi mədəniyyətimizin digər sahəsində tutduğu zirvələrdən birinə də ucaltmışdır.

Üzeyir bəy bu elmi nailiyyəti ilə gələcək nəsillər bəstəkarlarının yoluna məşəl kimi işıq saçaraq onları düzgün istiqamətləndirmiş, digər tərəfdən Azərbaycan musiqisini, İran və başqa Şərq musiqisindən seçməyi bilməyib ya istəməyənlərə əsaslı dəlillərlə musiqimizintəkrarsız,özünəməxsusluğunu tam sübut etmişdir. Bütün ömrü boyu xalqı üçün yorulmadan çalışmış Ü.Hacıbəyli Azərbaycan musiqi mədəniyyəti ocaqlarının yaranıb təşəkkül tapmasında müstəsna xidməti olaraq, həm də musiqi kollektivlərinin-xalq çalğı alətləri orkestrinin, Dövlət simfonik orkestrinin, Bəstəkarlar İttifaqının, bir çox başqa əhəmiyyət kəsb edən yaradılışlarının təməlini qoymuşdur. Səadət Qarabağlı "Üzeyir bəy Hacıbəylinin publisistikasında musiqi məsələləri" kitabında belə qeyd edir: "Üzeyir bəy Hacıbəyli xalq çalğı alətləri orkestrində Avropa musiqi alətlərini tətbiq etdiyi kimi, simfonik orkestrə də milli musiqi alətlərimiz - tar, kamança, qara zurna və s. daxil etmişdir. Məşhur "Koroğlu" opera-

sında bunu bir daha nümayiş etdirmişdir. Bu müasir sənət yolu onun qüdrətli şagirdləri, zəmanəmizin məşhur bəstəkarları tərəfindən davam etdirilir. Dahi bəstəkar Üzeyir bəy Hacıbəyli tükənməz yaradıcılığında yeni-yeni xariqələr yaratdı. Təkrar olunmaz sənətkar Azərbaycan incəsənətinə böyük xəzinələr bəxş etdi, yeni bəstəkarlar nəsli hazırladı". Üzeyir bəyin "'Leyli və Məcnun"dan "Koroğlu"ya qədər" məqaləsindəki bu fikirləri də qeyd etmək yerinə düşər. "Təsadüfi deyildir ki, Azərbaycanda yeni professional operanın yaranması ilə bir zamanda dördsəsli xor, notlu orkestr, nota salınmış muğamlar meydana gəlmişdir. Bütün bunlar Azərbaycanın artmaqda və inkişaf etməkdə olan musiqi mədəniyyətinin nailiyyətləridir. Azərbaycan bəstəkarlarının simfonik əsərlər yaratması da fərəhli hadisələrdən biridir". Yeri gəlmişkən qüdrətli bəstəkar F.Əmirovun Üzeyir Hacıbəyli haqqındakı bir fikrini yada salmaq istərdik: "... Onun hər bir musiqi əsəri və hər bir musiqi fikri həyatiliyi, xəlqiliyi və dərin elmiliyi ilə özünü qeyri-elmi iradlardan asanlıqla qoruya bilir. Məşhur bir əfsanədə Anteyin qeyri-adi qüdrətini onun ayaqlarının torpağa dayanmasında, torpaqla bağlılığında görürdülər.

Üzeyir Hacıbəyov özü də müqayisəni sevirdi və bəstəkarın gücünü-qüvvətini onun xalq həyatına, xalq sənətinə bağlılığında görürdü. Biz böyük Üzeyir yaradıcılığında bu Antey qüdrətinin sirlərini hələ çox öyrənməliyik". Yada salmaq istərdik ki, Şuşada böyüyüb boya-başa çatan, kiçik yaşlarından musiqiyə, elmə maraqlı göstərən Üzeyir bəy elə uşaqlıqdan öz yolunu əminliklə seçmiş, Şuşanın ab-havasını, böyük şəxsiyyətlərinin, ziyalıların münasibətini, o dövrün mədəniyyətini qəlbinə hopduraraq özünün məşhur ailəsinin və xalqının fərxinə çevrilmişdir. Bildiyimiz kimi, neçə illərdir Azərbaycanın paytaxtı və müxtəlif şəhərlərində keçirilən möhtəşəm Üzeyir bəy adına beynəlxalq musiqi festivalına dünyanın hər yerindən iştirakçılar axışıb gəlir. Bu şəhərlərin sırasında Üzeyir bəyin böyüyüb boya-başa çatdığı Şuşa şəhəri də var. Müqəddəs Zəfər yolu ilə bu şəhərə yollanan musiqiçilərimiz böyük qürur hissi ilə, iftixarla Üzeyir bəyin adını daşıyan beynəlxalq festivalda iştirak etməyi özlərinə borc bilirlər. Bir əsrdən çox uzanan zaman kəsiyi dahi bəstəkarımızın adını daha da əbədiləşdirmişdir. Bayramın mübarək, Üzeyir bəy!

Məhəmməd Vəliyev
Sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə
doktoru